

Waldemar Chrostowski

"Praca naukowa nad Biblią :
cytowanie i skróty", Piotr Walewski,
Częstochowa 2006 : [recenzja]

Collectanea Theologica 76/3, 240-243

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wianiu sprawy przez autora tego hasła można upatrywać niepokojący przejaw swoiście pojmowanej „poprawności teologicznej”, odwzorowującej reguły modnej i umiejętnie forsowanej „poprawności politycznej”. Kontrowersyjne jest umieszczenie zjawiska targumizmu dopiero po *Hexapli*, podobnie jak poprzestanie na wyszczególnieniu Targumu Neofitów, z pominięciem pozostałych ważnych świadectw starożytnych przekładów Biblii na język aramejski. Objasnienia terminologii z zakresu krytyki źródeł (s. 29-30) nie biorą pod uwagę, że w innym miejscu książki (s. 144) została ona potraktowana jako element krytyki historycznej. Na pierwszy rzut oka wskazane potknięcia wydają się błahе, ale skoro książka mu służyć jako podręcznik, nie powinno się ich lekceważyć. Uważna lektura trzech kolejnych części też pozwala zauważyć rozmaite uproszczenia i mankamenty, które nieco osłabiają korzyści z lektury.

Dobrze się stało, że autorzy przypominają trzy inne opracowania poświęcone słownictwu z dziedziny egzegezy biblijnej, których autorami są: L. Alonso-Schökel (*Petit vocabulaire des études bibliques*, Paris 1982), H. Balz, G. Schneider (*Exegetical dictionary of the New Testament*, Edinburgh 1993), R. N. Soulen, R. K. Soulen (*Handbook of biblical criticism*, Louisville 2001). W Polsce podobną rolę spełnia przede wszystkim *Słownik hermeneutyki biblijnej*, wydany w 2005 r. jako 25. tom „Prymasowskiej Serii Biblijnej”. Nadal brakuje nam opracowania bardziej syntetycznego i o charakterze podręcznikowym. Omawiana publikacja może być dla niego cennym wzorem, bo nie sędzę, że wystarczyłoby po prostu jej przełożenie na język polski. Potrzebna jest większa precyzja, a także, co oczywiste, uwzględnienie specyficznej terminologii polskiej oraz bogatego dorobku rodzimej egzegezy i kultury biblijnej. Pozostaje wyrazić nadzieję, że w dobie znacznego ożywienia studiów biblijnych, jakie obserwuje się w naszym kraju, opracowanie analogicznej pomocy to jedynie kwestia czasu.

ks. Waldemar Chrostowski, Warszawa

Piotr WALEWSKI, *Praca naukowa nad Biblią. Cytowanie i skróty*, Series Biblica Paulina 1, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2006, ss. 230.

„Każda dziedzina wiedzy ma swój «warsztat». Ten techniczny termin pojawił się nie bez powodu. Jak porządne wykonanie pracy fizycznej wymaga odpowiedniej techniki i narzędzi, tak i praca umysłowa ma swoją technikę” – czytamy w *Przedmowie*, którą napisał prof. Michał Wołoski, profesor Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, współpracujący – podobnie jak autor książki – z częstochowską Edycją Świętego Pawła. Dr Piotr Walewski (1976),

absolwent Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, rozpoczął pracę dydaktyczną na UKSW i Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, prowadzi także wykłady w innych placówkach. Podejmuje ponadto prace wydawnicze, związane przede wszystkim z Biblią Paulistów. Jest członkiem zwyczajnym Stowarzyszenia Biblistów Polskich. Na kanwie swoich zainteresowań i zajęć opracował ceną pomoc, opatrzoną tytułem *Praca naukowa nad Biblią*, która zapoczątkowała nową serię wydawniczą „Series Biblica Paulina”. Pomysł i jego realizacja zasługują na wyróżnienie i pochwałę, świadczą bowiem o aspiracjach do trwałego wejścia autora w arkana i rozwijanie wiedzy biblijnej w naszym kraju.

Książka czyni zadość kilku istotnym celom. Pierwszy to przedstawienie stosowanych systemów cytowania tekstów źródłowych, książek, czasopism i serii z dziedziny biblistyki Starego i Nowego Testamentu, połączone z propozycją ujednolicenia go, by lepiej i przejrzyściej służył za narzędzie rozległego warsztatu naukowego teologów, w szczególności biblistów. Autor zbiera i porządkuje (s. 9-32) informacje, które powinny być zawarte w każdym poprawnym przypisie naukowym oraz przedstawia zasady jego tworzenia i podaje przykłady przypisów „ze względu – jak to ujmuję – na rodzaj ich występowania” (książka, rozdział, artykuł w czasopiśmie, Księdze Pamiątkowej, słowniku, encyklopedii itp.). Lakonicznie zaleca (s. 25) zasady cytowania pism apokryficznych przyjęte w Polsce za propozycją M. Starowieyskiego, nie podaje jednak, gdzie konkretnie można je znaleźć. Nasuwa się postulat przepracowania tego fragmentu, tak by zawierał odnośne informacje. Podobna lakoniczność dotyczy cytowania rękopisów z Qumran (s. 25-26), przy czym tutaj otrzymujemy niezbędne wskazówki odsyłające do publikacji P. Muchowskiego. Trzeba zauważyć, że w badaniach biblijnych i pokrewnych nie chodzi wyłącznie o rękopisy qumrańskie, lecz i o teksty znalezione w innych miejscach Pustyni Judzkiej, co powinno znaleźć wyraz w prawidłowo sformułowanym podtytule. Więcej miejsca poświęca się zasadom cytowania pism Ojców Kościoła. Część pierwszą zamykają wskazówki odnośnie do transliteracji i transkrypcji języka hebrajskiego i greckiego. Należy podkreślić, że w tym zakresie istnieją w Polsce określone normy bibliograficzne, które – jako słabo znane – nie są przestrzegane. Zamiast poszukiwania nowych rozwiązań, często wzorowanych na obcych systemach transliteracji i transkrypcji, należałoby przypomnieć owe normy i przenieść je na teren nauk biblijnych. Nie powinno to być trudne, ponieważ – jeżeli informacje, które otrzymałem kilkanaście lat temu, są ściśle – odpowiednie normy bibliograficzne opracował niegdyś prof. Witold Tyloch, biblista i hebraista.

Druga część książki (s. 33-165) nosi tytuł *Wykaz skrótów*. Otwierają ją skróty ksiąg Starego i Nowego Testamentu przyjęte w języku polskim, łacińskim, angielskim, niemieckim, włoskim, francuskim i hiszpańskim. Następują skróty apokry-

fów Starego i Nowego Testamentu, pism z Nag Hammadi i z Qumran (dlaczego taka kolejność i dlaczego znowu nie chodzi o pisma z Pustyni Judzkiej, wyliczone przecież – Masada, Murabba’at, Nachal Chewer, Nachal Miszmar, Nachal Ce’elim – na s. 65-69). Dalej mamy alfabetyczne wyszczególnienie skrótów przyjętych w odniesieniu do Miszny, targumów, innych pism rabinicznych, Filona i Józefa Flawiusza. Przyjęcie porządku alfabetycznego sprawia, że panuje tu niemałe zamieszanie. W następnym wydaniu książki przydałoby się wyraźne rozróżnienie i uwzględnienie sekwencji chronologicznej tego obfitego materiału, czyli: pisma Filona, Józefa Flawiusza, targumy, Miszna i inne pisma rabiniczne, przy zachowaniu porządku alfabetycznego w ramach poszczególnych działów. Początkujący studenci mogą mieć niemałe kłopoty z odróżnieniem np. traktatów Miszny od pozostałych dzieł judaizmu rabinicznego. Pożyteczny jest wybór skrótów pism autorów greckich i łacińskich oraz analogiczny wybór skrótów dzieł pisarzy i Ojców Kościoła. Dopiero teraz (s. 110-112) następują „inne popularne skróty”, co do których należałoby się poważnie zastanowić, czy nie powinny być wyjaśnione na początku tej części, np. zaraz po wykazie sigli biblijnych, a być może nawet przed nim. Dużo miejsca zajmuje prezentacja skrótów czasopism, serii wydawniczych, słowników itp. Autor dołożył starań, by zgromadzić i uporządkować jak najwięcej zaktualizowanych informacji, ale mimo to zabrakło wyszczególnienia kilku diecezjalnych periodyków teologicznych wydawanych bądź wznowionych w ostatnich latach. Zaskakuje i dziwi również brak wzmianki o wydawanym od 2004 r. roczniku „Zeszyty Naukowe Stowarzyszenia Biblistów Polskich”. W tym fragmencie książki otrzymujemy rozwinięcia tytułów czasopism i serii, podczas gdy dla pełnej orientacji przydałyby się też informacje na temat miejsca i czasu ich wydawania. Wprawdzie wymaga to starannej kwerendy, lecz jej rezultaty byłyby bardzo pomocne we wstępnym zorientowaniu się np. co do naukowej wartości opublikowanych tekstów. Autor zadbał o precyzję porządku alfabetycznego, co znacznie powiększa merytoryczną wartość całego wykazu.

Część trzecia nosi tytuł *Alfabetyczny wykaz skrótów czasopism, serii wydawniczych itp.* (s. 167-227). Tytuł nie jest właściwie sformułowany, chodzi bowiem w gruncie rzeczy o alfabetyczny wykaz czasopism, serii wydawniczych itp. z podaniem ich skrótów, natomiast to, co zapowiada ten tytuł, zostało zrealizowane w poprzedniej części (s. 112-165). Podane teraz informacje są bardzo przydatne wtedy, gdy mając w ręku konkretne czasopismo lub serię wydawniczą, chcemy zastosować ich określony i poprawny skrót. W części drugiej autor pomagał w sytuacji odmiennej: napotykały skrót czasopisma bądź serii wydawniczej i potrzebowaliśmy jego rozwinięcia. Należałoby się zastanowić, czy w nowym wydaniu książki nie byłoby lepiej jedną i drugą ewentualność zestawić obok siebie i potraktować jako osobną, właśnie trzecią, część.

RECENZJE

Na czwartej stronicy okładki ks. prof. Jan Łach zauważył, że książka jest „swoistym ABC pracy każdego biblisty”. Rekomendacje prof. M. Wojciechowskiego i ks. prof. J. Łacha dodają wiarygodności tej publikacji i podkreślają jej „altruistyczne walory”, reklamuje się ona jednak przede wszystkim sama. Otrzymaliśmy cenny i prawie kompletny zbiór najważniejszych informacji dotyczących aparatu naukowego wiedzy biblijnej uprawianej w języku polskim. Autor zapowiada we *Wstępie* (s. 7) rychłe opracowanie publikacji *Praca naukowa nad Biblią. Metoda i praktyka egzegezy*, która będzie stanowiła drugi tom zapoczątkowanej przez częstochowską Edycję Świętego Pawła serii wydawniczej. Będzie to oznaczało sprostanie postulatowi zasygnalizowanemu pod koniec zamieszczonej na tych łamach poprzedniej recenzji, poświęconej obcojęzycznej książce, która stanowi praktyczny słownik egzegezy biblijnej.

ks. Waldemar Chrostowski, Warszawa